

ص ص: ۵۰-۳۱
دریافت: ۸۹/۱۲/۱۶
پذیرش: ۹۰/۰۶/۲۱

تحلیل وضعیت هزینه کرد بودجه در برنامه‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران

حمیدرضا مقصودی ایمن^۱
دکتر فریده هادوی^۲
علی مقصودی ایمن^۳
علی منصف^۴
مهدی ابراهیمی^۵
محمد اسماعیلی^۶

چکیده

مقدمه و هدف: هدف از اجرای این تحقیق، بررسی و تحلیل وضعیت هزینه کرد بودجه در برنامه‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران است. در این تحقیق، وضعیت برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها در سه بخش (آموزشی، همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی) از نظر تعداد برنامه‌های اجرا شده و تعداد نفرات شرکت‌کننده و همچنین بودجه هزینه شده در سه بخش (آموزشی، همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی) به تفکیک دختران و پسران در سال ۱۳۸۸ و مورد توصیف و تحلیل قرار خواهد گرفت.

روش شناسی: برای بررسی وضعیت برنامه‌ها و میزان هزینه کرد بودجه در فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران از پرسش‌نامه محقق ساخته (روایی صوری قابل قبول و پایایی با الفای کرونباخ ۰/۸۱) استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق، شامل کلیه دانشگاه‌های ایران و نمونه آماری تحقیق ۴۱ دانشگاه از مجموع ۶۰ دانشگاه تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری است که به صورت تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است.

یافته‌ها و نتیجه گیری: یافته‌های تحقیق نشان داد در بخش دختران: برنامه‌های آموزشی (۴۷ درصد)، برنامه‌های همگانی و تفریحی (۴۶/۲ درصد) و برنامه‌های ورزش قهرمانی (۳۷/۸ درصد) و در بخش پسران: برنامه‌های آموزشی (۵۳ درصد)، برنامه‌های همگانی و تفریحی (۵۳/۸ درصد) و برنامه‌های ورزش قهرمانی (۶۲/۲ درصد) برگزار گردیده است. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد در بخش دختران ۴۲/۴ درصد افراد در برنامه‌های آموزشی، ۴۲/۳ درصد در برنامه‌های همگانی و تفریحی و ۳۹/۶ درصد در برنامه‌های ورزش قهرمانی شرکت کرده‌اند. در بخش پسران ۵۷/۶ درصد از افراد در برنامه‌های آموزشی، ۵۷/۷ درصد در برنامه‌های همگانی و تفریحی و ۶۰/۴ درصد در برنامه‌های ورزش قهرمانی شرکت نموده‌اند. یافته‌های تحقیق، نشان داد از مجموع ۱۸۹۰۳۰۰۰۰۰ ریال کل بودجه هزینه شده، ۴۴/۴ درصد برای دختران و ۵۵/۶ درصد بودجه به بخش پسران اختصاص یافته و همچنین از مجموع کل بودجه هزینه شده ۲۶/۸ درصد به برنامه‌های آموزشی، ۲۹/۲ درصد به همگانی و تفریحی و ۴۴ درصد به ورزش قهرمانی اختصاص یافته است. میانگین سرانه بودجه هزینه شده هر دانشجو ۱۳۴۲ ± ۵۵۷۲۹ ریال است.

واژه‌های کلیدی: فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها، بودجه‌ریزی، آموزشی، همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی.

مقدمه:

از زمانی که علم مدیریت و سازمان در اوایل سال ۱۹۰۰ میلادی به سرعت گسترش یافت، تکاملی درباره ماهیت و وظیفه سازمان‌ها و معیار اثربخشی سازمانی پدیدار گشت (Kathryn and Kristi, 2002). ضرورت بهره‌مندی جوامع بشری از فواید سازنده اجتماعی، بهداشتی و آموزشی تربیت بدنی، باعث تأسیس و تشکیل سازمان‌های ورزشی در کشورهای مختلف جهان گردیده است (حمیدی، ۱۳۷۸). سازمان‌های مختلفی به نوعی درگیر فعالیت‌های ورزشی می‌باشند و از فعالیت‌ها ورزشی در جهت ساختن اجتماع سالم و پویا استفاده می‌نمایند و دانشگاه‌ها نیز از این قاعده مستثنی نیستند. هدف اصلی فوق برنامه ورزشی در دانشگاه‌ها، افزایش توانایی دانشجویان جهت ارتقای حس مسئولیت‌پذیری و مشارکت مؤثر در فعالیت‌های اجتماعی به عنوان یک شهروند می‌باشد (O, Donoghue and Boylan. 2004) که این امر می‌تواند نقش مهمی در تربیت عمومی و تقویت ابعاد جسمانی، روانی حرکتی، عاطفی، عقلانی، اخلاقی و اجتماعی دانشجویان از طریق پرداختن به فعالیت‌های مفرح و سلامت بخش به صورت آزاد و داوطلبانه ایفا نماید (Byl, 2002).

از طرف دیگر فوق برنامه ورزشی با مفاهیمی چون سلامت عمومی، تفریحات سالم، غنی‌سازی اوقات فراغت، تأمین سلامت جسمی و روانی، ایجاد روحیه نشاط و شادابی، حتی با امور مدیریتی و اقتصادی، رابطه تنگاتنگی دارد. همچنین از این طریق می‌توان شیوه زندگی و مهارت‌های زندگی را به دانشجویان آموزش داد. به طور خلاصه، یک برنامه اختصاصی فوق برنامه ورزشی، ابزاری مهم در بهبود کیفیت زندگی در دوران دانش‌آموزی و دانشجویی است (Byl, 2002) و (شکرچی و کریمیان، ۱۳۸۳) و عامل مهمی در جهت ارتقای روابط اجتماعی و پرورش ذوق و استعدادها می‌باشد (Kenneth, 1999) و (خداداد، ۱۳۸۴). علاوه بر این می‌توان خستگی کار روزانه را بر طرف کرد و یا نیازهای روانی را رفع نمود (حسینی و همکاران، ۱۳۸۵) و (Kalliath, 1999)

گسترده‌گی و تنوع برنامه‌های فوق برنامه (آموزشی، تفریحی و همگانی و ورزش قهرمانی) در دانشگاه‌ها اهمیت برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی دقیق و... را آشکار می‌سازند و کیفیت آن‌ها بر اجرای فعالیت‌های فوق برنامه، مسابقات و رقابت‌های ورزشی دانشگاه‌ها، تأثیر مستقیم دارد (مظفری، ۱۳۸۳). از این رو تمام دانشجویان باید از بهترین امکانات مادی و کالبدی ورزش برخوردار باشند، تا توان بالقوه و آمادگی جسمانی و روحی خود را بهبود بخشند و با نشاط و شادابی و طراوت قادر باشند نقش مؤثرتری در توسعه پایدار ایفا نمایند. برای دستیابی به این هدف غایی، علاوه بر تدوین سیاست و برنامه‌ریزی مدون برای فوق برنامه ورزشی دانشجویان، داشتن بودجه مناسب مکفی برای اجرای برنامه‌ها، الزامی است و تأمین منابع مالی و کنترل هزینه‌ها در کیفیت و کمیت برنامه‌ها، مؤثر است.

در این راستا، یک برنامه مدون و متعادل از فوق برنامه ورزشی از سه جزو تشکیل شده است و بدون این فعالیت‌ها، کامل نیست و علایق و نیازهای دانشجویان را برآورده نمی‌سازد (Foster, 1997).

- ۱- فعالیت‌های آموزشی عمومی: شامل آموزش‌هایی است که به عموم دانشجویان داده می‌شود.
- ۲- فعالیت‌های همگانی و تفریحی: که همه دانشجویان فرصت شرکت در آن را پیدا می‌نمایند.
- ۳- ورزش قهرمانی: شامل فعالیت‌های که دانشجویان دارای مهارت کافی در یک رشته خاص در آن شرکت و فرصت رقابت با دانشجویان سایر دانشگاه‌ها را پیدا می‌نمایند.

مدیران سازمان‌ها، سه وظیفه اساسی (برنامه‌ریزی، هماهنگی و کنترل) را برای اداره سازمان خود دارند و بودجه، موجب بهبود و تقویت وظایف مدیران می‌گردد و یکی از ابزارهای مورد استفاده مدیریت برای تصمیم‌گیری و تعیین اهداف است (خشایی، ۱۳۸۵). بودجه، منشا اثربخشی در سازمان است و سبب دسترسی به اهداف و سیاستگذاری‌های سازمان می‌گردد (خشایی و خطیبی، ۱۳۸۶). همچنین از بودجه به عنوان ابزار برنامه‌ریزی به منظور تنظیم سیاست‌های مالی برای مقاصد اقتصادی استفاده شد و ابزار مناسبی برای تخصیص منابع محدود بر اساس اولویت‌های برنامه‌ریزی شده است (پیله رودی، ۱۳۷۵) و تحقق اهداف سازمان‌ها در گرو برنامه‌ریزی و بودجه‌بندی صحیح است (سهیلی، ۱۳۸۶). فرایند بودجه‌ریزی از هنگام تشکیل یک سازمان شروع می‌گردد و برای ادامه فعالیت نیازمند منابع مالی دارد (دل انگیزان و محمدنژاد، ۱۳۸۷). بودجه‌ریزی دولتی، یک وسیله مؤثر برای سازماندهی اطلاعات مدیریتی برای تصمیم‌گیری صحیح مرتبط با تخصیص منابع مالی محدود است (مهدوی، ۱۳۸۷). بنابراین لازم است که هر مؤسسه، بودجه فعالیت‌ها یا وظایف در را به طور دقیق تعریف کند. از سویی دیگر بدون بودجه، مؤسسات بی‌هدف‌اند و جهت فعالیت‌ها و اهداف آن‌ها، نامعلوم است (خشایی، ۱۳۸۵).

دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، مسؤول کشف و نشر دانش و فراهم‌سازی و یادگیری عالی برای تربیت منابع انسانی متخصص و کمک به توسعه جوامع انسانی هستند و اساسی‌ترین نظام مدیریتی دانشگاه‌ها را نظام مالی تشکیل می‌دهد (ساکتی و سعیدی، ۱۳۸۶). بر اساس برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ماده ۴۹ قانون برنامه چهارم) و (ماده ۱۶ لایحه برنامه پنجم)، بودجه‌ریزی برای اجرای برنامه‌ها در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی صرفاً بر اساس آیین‌نامه‌ها و مقررات اداری مالی و به وسیله هیأت‌های امنای مربوط اداره می‌شود. اعتبارات هزینه‌ای از محل بودجه عمومی دولت بر اساس قیمت تمام‌شده به دانشگاه‌ها اختصاص می‌یابد. اعتبارات هزینه‌ای تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اختصاصی این مؤسسات، کمک تلقی می‌گردد و سهم دولت در هزینه‌های آموزش عالی بخش دولتی بر مبنای هزینه سرانه تعیین می‌شود. همچنین در لایحه برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (پیشرفت و عدالت) کلیه دستگاه‌های اجرایی، مکلفند به منظور توسعه ورزش همگانی و ورزش قهرمانی و توسعه زیرساخت‌های ورزشی، دستگاه‌های یک (۱) درصد از اعتبارات خود را در امر تربیت بدنی و ورزش هزینه نمایند (ماده ۱۶ لایحه برنامه پنجم) ^۱.

روش بودجه‌ریزی در سازمان‌های دولتی، ترکیبی از روش بودجه‌ریزی سنتی و بودجه‌ریزی برنامه‌ای است که اطلاعاتی جامع در مورد نتایج هزینه صرف شده اعتبارات و میزان اثربخشی و کارایی آن در دست نیست (قارون، ۱۳۷۵). روند بودجه‌ریزی فعلی بخش آموزش عالی مبتنی بر مدل بودجه‌ریزی خطی سنتی است که مدل ساده بودجه‌ریزی مبتنی بر شکستن اجزای اعتبار به اجزای داده می‌باشد و با اختصاص مبالغ به ریزداده‌ها اعتبارات را توزیع می‌نماید (قارون، ۱۳۸۶).

در مطالعات تطبیقی و مرور تحقیقات سازمان‌یافته در خصوص وضعیت آموزش عالی جهان، حاکی از گسترش دانشگاه‌ها و افزایش شمار دانشجویان (Nickolas, 2005) و نتایج تحقیقات صورت‌گرفته در خصوص بودجه‌ریزی دولتی در ایران، نشان از عدم وجود سیستم هماهنگ اطلاعاتی مؤثر و مفید در مدیریت

۱- برگرفته از پایگاه اینترنتی شبکه نخگان و پژوهشگران به آدرس: <http://nokhbe-ir/newnokhbeh>

مالی سازمان‌های دولتی است (فرزب، ۱۳۸۱). همچنین با عنایت به تغییرات ساختاری در آموزش عالی ایران که از مهم‌ترین آن‌ها، افزایش تقاضا برای آموزش عالی، افزایش شمار دانشجویان به ویژه دانشجویان دختر (عمادزاده و همکاران، ۱۳۸۸) در برنامه‌های اول تا چهارم توسعه و نیاز آن‌ها به فعالیت‌های ورزشی، ضرورت مطالعه برنامه‌های فوق برنامه ورزشی و میزان هزینه بودجه برای برنامه‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها را بیش از پیش طلب می‌نماید.

با توجه به ضرورت استقرار نظام مالی در دانشگاه‌ها، پژوهش‌ها در خصوص هزینه‌های آموزش عالی ایران در سال‌های اخیر، حکایت از آن دارد که دانشگاه‌ها با بسیاری از محدودیت‌ها مواجه بوده‌اند که مهم‌ترین آن، محدودیت‌های مالی بوده است که مجبور به بازبینی و سازماندهی مجدد مکانیزم‌های کسب درآمد و تخصیص منابع خود نیز بوده‌اند. واقعیت، حاکی از آن است که اگرچه قدر مطلق منابع در دسترس دانشگاه‌ها افزایش یافته است، منابع دریافتی به ازای هر دانشجو یا به عبارتی بودجه سرانه به همان اندازه افزایش نیافته است؛ در حالی که با رشد سریع متقاضیان خود نیز مواجه بوده‌اند (قارون، ۱۳۸۸) و هنوز رقم دقیقی از سرانه دانشجویی در کل دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی وجود ندارد (قطبی، ۱۳۸۴).

پژوهش‌ها در خصوص اجرای برنامه و بودجه‌ریزی در فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها حاکی از ضعف برنامه‌ریزی، عدم کیفیت برنامه‌های فوق برنامه ورزشی و کم توجه بودن مسئولان دانشگاه به فوق برنامه دانشگاه (فرج اللّهی، ۱۳۷۳) و (امیرتاش، ۱۳۷۹) و کمبود بودجه و اعتبارات مالی است و اعتبارات تعیین شده صرف امور دیگری غیر از تربیت بدنی می‌گردد (کریمی، ۱۳۷۴). همچنین مهدی‌پور (۱۳۷۳) در پژوهشی اعلام کرد با توجه به علاقه‌مندی زیاد دانشجویان به تربیت بدنی و ورزش، میزان مشارکت آن‌ها به امور فوق برنامه، درصد بالایی نداشته است. در پژوهشی مشابه، اسدی (۱۳۸۰) اعلام کرد برنامه‌های ورزشی تفریحی و همگانی، اولویت اول دانشجویان است که مشارکت بسیار ضعیفی دارند که می‌توان نتیجه گرفت نوع برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری برای اجرای فعالیت‌های ورزشی در دانشگاه‌ها باید دستخوش تغییرات زیاد و متناسب با علائق دانشجویان طراحی گردد. در پژوهش (Findlay, 1991) با عنوان «تجزیه و تحلیل چهار ساله فعالیت‌های فوق برنامه دانشگاه‌های واشنگتن» اعلام شده است هرچند همه دانشگاه‌های واشنگتن دارای برنامه هستند، میزان برنامه و فعالیت‌های ورزشی در دانشگاه‌های خصوصی و دولتی باید افزایش یابد و ارائه خدمات و انواع فعالیت‌ها برای دانشجویان می‌باید بهبود یابد. همچنین محققانی همانند (Frenkl et al, 1996) در پژوهش خود در خصوص «وضعیت ورزش دانشگاهی و موانع توسعه آن» اعلام کردند: افزایش چشمگیر دانشجو در کشورهای جهان وضعیت ورزش دانشگاه‌ها نه تنها از جهت امکانات و تجهیزات؛ بلکه از نظر کمیت و کیفیت اجرای برنامه‌ها با اشکال مواجه ساخته است و نیز اعلام می‌نماید به منظور حفظ آمادگی جسمانی دانشجویان، ورزش همگانی تقویت گردد و برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها برای دانشجویان معمولی، متوسط و قهرمان برنامه‌ریزی گردد. غفوری و همکاران (۱۳۸۴) اعلام کردند گسترش ورزش همگانی باید سرلوحه برنامه‌های درآمدت ورزش قرار گیرد. لازم است ورزش همگانی بیش از ورزش قهرمانی توسعه‌ابد. از نظر برنامه‌ریزان تأکید بر توسعه ورزش همگانی موجبات رشد ورزش قهرمانی نیز فراهم خواهد شد. همچنین یزدانی فاروقی (۱۳۷۴) در پژوهش خود اعلام نمود فوق برنامه دانشگاه‌های ایران در امر برنامه‌های همگانی و تفریحی موفقیت داشت و دانشگاه‌های کشورهای آسیای میانه در توسعه برنامه‌های آموزش رشته‌های

ورزشی و مربیگری موقّعیّت قابل ملاحظه‌ای داشته‌اند و دانشگاه‌های ایران ۵۱/۶ درصد و در کشورهای آسیای میانه ۴۲/۲ درصد با کمبود بودجه مواجه می‌باشند.

کریمیان و تندنویس (۱۳۸۳) اعلام کردند با افزایش میزان سابقه مدیریّت مدیران فوق برنامه ورزشی، میزان فعّالیّت دانشگاه‌ها در زمینه برگزاری مسابقات افزایش می‌یابد. بین سابقه مدیریّت مدیران و تعداد کلاس‌های آموزشی رشته‌های ورزشی و میزان فعّالیّت‌های تفریحی - فراغتی، رابطه معکوس وجود دارد. بین کلّ بودجه هزینه‌شده با تعداد کلّ دانشجویان شرکت‌کننده در مسابقات، رابطه معناداری وجود دارد. دارابی (۱۳۷۶) اعلام کرد تنوع مسابقات با کمیّت و کیفیت ورزش دانشگاه‌ها، رابطه مستقیم دارد؛ به عبارتی دیگر، حجم برنامه‌های ورزشی با کمیّت و کیفیت ورزش دانشگاه، رابطه مستقیم دارد و سرانه کلّ بودجه هزینه‌شده ورزشی ۱۶۰۵۰ ریال به ازای هر دانشجو شرکت‌کننده در برنامه‌های فوق برنامه است. همچنین ضابطه‌ای مشخص در بخش اعتبارات و امور مالی ورزش دانشگاه‌ها وجود ندارد. نتایج پژوهش کریمیان (۱۳۸۲) هیچ گونه رابطه معنی‌داری بین متغیرهای ملاک (دانشجویان شرکت‌کننده در مسابقات و فعّالیّت‌های تفریحی - فراغتی) و پیش بین (نیروی انسانی، مساحت اماکن و تأسیسات ورزشی) نشان نداد. یافته‌های تحقیق مقصودی (۱۳۸۷) نشان داد بین تعداد برنامه‌های آموزش عمومی، همگانی و تفریحی در مقایسه با ده سال قبل، اختلاف معناداری وجود ندارد؛ ولی بین تعداد تیم شرکت در ورزش قهرمانی، اختلاف معناداری وجود دارد. همچنین بین تعداد نفرات شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزش عمومی، اختلاف معناداری در مقایسه با ده سال قبل وجود ندارد؛ ولی بین تعداد نفرات شرکت‌کننده همگانی و تفریحی، اختلاف معناداری وجود دارد.

پژوهش (تندنویس، ۱۳۷۵) نشان داد که بودجه هزینه‌شده برای فعّالیّت‌های فوق برنامه در دانشگاه‌ها یکسان نبود و به بزرگی و کوچکی دانشگاه‌ها از نظر تعداد دانشجو و فعّالیّت فوق برنامه بستگی ندارد. کریمی (۱۳۷۴) در پژوهش خود پیشنهاد می‌کند میزان بودجه مربوط به ورزش با توجه به تعداد دانشجو هر دانشگاه از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تعیین و فوق برنامه دانشگاه‌ها را ملزم به اجرای مصوبه نمایند. همچنین آفرینش خاکی و همکاران (۱۳۸۴) در پژوهش خود در خصوص دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی، مربیان، ورزشکاران و مدیران در مورد چگونگی توسعه ورزش همگانی اعلام کردند که بین دیدگاه گروه‌های مورد مطالعه در مورد نقش بودجه ورزش همگانی در توسعه ورزش همگانی، تفاوت معنی‌داری وجود داشت. همچنین مقصودی (۱۳۸۷) در پژوهش خود اعلام کرد بین سرانه بودجه هزینه‌شده در فوق برنامه دانشگاه‌ها در مقایسه با ده سال قبل، اختلاف معنادار وجود دارد. طالب‌پور (۱۳۸۶) اعلام کرد با توجه به سرانه‌ای شدن بودجه دانشگاه‌ها، سرانه بودجه هر دانشجو برای انجام فعّالیّت‌های ورزشی در طول سال ۳۰۰ هزار ریال است و صرفاً ۱۰ درصد بودجه دانشگاه‌ها صرف فعّالیّت‌های ورزشی دانشجویان می‌شود.

تحقیقات بنیاد ورزش زنان در سال تحصیلی ۹۶-۱۹۹۵ نشان می‌دهند که کمک هزینه‌ای اختصاص یافته به ورزشکاران مرد ۴۰۰ هزار دلار بیشتر از زنان بوده است در حالی که این میزان در سال تحصیلی ۰۴-۲۰۰۳ به ۳۴۰ هزار دلار کاهش یافته است و هنوز زنان ورزشکار ما به برابری کامل با مردان همتای خود دست نیافتند (۱۷).

ریچارد لاپچیک در بررسی اخیر در خصوص بودجه دانشگاه‌های امریکا (فلوریدای مرکزی) اعلام کرد که وضعیت تحصیلی و آمار فارغ التحصیلی زنان ورزشکار دانشجو نسبت به گذشته بسیار بهتر شده است و یکی

از دلایل این بهبودی را اصلاحات صورت گرفته از سوی انجمن ملی ورزش دانشگاهی ایالات متحده دانسته است که بر اساس آن، بورسیه و کمک هزینه دانشگاهی به آن دسته از برنامه‌های ورزشی که ملاحظات علمی و تحصیلی ورزشکاران را در نظر نگرفته است و از لحاظ آکادمیک خوب عمل نمی‌کنند، تعلق نمی‌گیرد. دانشگاه‌های ضعیف در ورزش از بودجه محروم می‌شوند (ریچارد لاپچیک، ۲۰۰۵).^۱

بر اساس مطالعات ملی و رسمی کشور آمریکا، ۵۷ درصد از دانشجویان دانشگاه‌های این کشور را زنان تشکیل می‌دهند. همچنین بنا بر تحقیقات بنیاد ورزش زنان، ۴۲ درصد از ورزشکاران دانشگاهی آمریکا نیز زنان هستند. آمار و ارقام گزارش‌های رسمی آمریکا در سال تحصیلی ۰۸ - ۲۰۰۶ نیز نشان می‌دهند که اکثر تیم‌های ورزشی زنان تنها ۱۸ تا ۳۵ درصد از بودجه اختصاص به مدارس و دانشگاه‌ها را دریافت می‌کنند. مارچ اشنایدر (رئیس برنامه‌ریزی بنیاد ورزش زنان) معتقد است با برابر بودن جنسیت، مشارکت ورزشی از دو جنس مختلف باید با میزان حضور آن‌ها در محیط آکادمیک برابر باشد؛ یعنی، اگر ۵۷ درصد از دانشجویان آمریکایی زن هستند، باید ۵۷ درصد ورزشکاران دانشگاه‌های آمریکا را نیز زنان تشکیل دهند؛ اما در واقع چنین نیست (۱۷).

در پژوهشی (Lynen and Nico, 2007) به مشکلات مالی ورزش دانشگاهی و نحوه جستجوی منابع مالی جدید از طریق متقاعد ساختن سازمان‌ها و مؤسسات غیر انتفاعی، اقتصادی برای اختصاص بودجه‌ای برای ورزش دانشگاهی پرداخته‌اند و اعلام کردند که از تجربیات دانشگاه آخن آلمان در رابطه با جمع‌آوری کمک مالی استفاده، تا از این طریق با کاهش مستمر بودجه ورزش دانشگاه مقابله شود.

با توجه به اهمیت و نقش فوق برنامه ورزشی در دانشگاه‌ها به نظر می‌رسد که در حال حاضر فوق برنامه دانشگاه‌ها با مشکلاتی از قبیل عدم عنایت و حمایت مالی لازم مسؤولان دانشگاهی از اجرای برنامه‌های فوق برنامه ورزشی، عدم برنامه‌ریزی اصولی و عدم بودجه‌ریزی صحیح، نداشتن الگوی جامع برای محاسبه هزینه سرانه ورزشی دانشجویان، استاندارد نبودن سرانه‌های فعلی مواجه می‌باشند و هزینه‌کرد سرانه بر مبنای عملکرد گذشته به دلیل عدم شفافیت و تداخل برخی هزینه‌ها تدوین می‌گردد و حتی عدم رعایت بودجه‌ریزی در بین برنامه‌ها و فعالیت‌های ورزشی دانشجویان دختر و پسر مواجه می‌باشد. به همین دلیل علیرغم تلاش مستمر مدیران در بهینه‌سازی فوق برنامه ورزشی، نتیجه مطلوب حاصل نمی‌گردد. (اسدی، ۱۳۸۰) و (رحمانی، ۱۳۸۵) براساس بررسی کلی نتایج تحقیقات به عمل آمده، تعداد برنامه فوق برنامه با تعداد شرکت‌کنندگان و در نظر گرفتن رشته‌های فعال ورزشی رابطه داشته است و برای انجام بهینه برنامه‌های فوق برنامه، شناخت وضعیت موجود و مقایسه با وضعیت قبلی چالش‌ها و موانع رشد آن را مشخص می‌نماید. این تحقیق به تحلیل وضعیت هزینه‌کرد بودجه در برنامه‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران می‌پردازد که شاخص‌ها و معیارهای در خصوص وضعیت هزینه‌کرد بودجه در فوق برنامه دانشگاه‌ها عبارتند از:

- ✓ درصد دانشجویان دختر و پسر نسبت به کل دانشجویان دانشگاه‌ها
- ✓ درصد دانشجویان ورزشکار نسبت به کل دانشجویان دانشگاه‌ها
- ✓ درصد برنامه‌های آموزشی اجرا شده نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها

- ✓ درصد برنامه‌های همگانی اجرا شده نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها
- ✓ درصد مسابقات قهرمانی اجرا شده نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها
- ✓ درصد نفقات شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها
- ✓ درصد نفقات شرکت‌کننده در برنامه‌های همگانی و تفریحی نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها
- ✓ درصد نفقات شرکت‌کننده در ورزش قهرمانی نسبت به کل برنامه‌های ورزشی دانشگاه‌ها
- ✓ درصد بودجه هزینه شده در برنامه‌های آموزشی اجرا شده نسبت به کل بودجه هزینه‌ای ورزشی در دانشگاه‌ها
- ✓ درصد بودجه هزینه شده در برنامه‌های همگانی اجرا شده نسبت به کل بودجه هزینه‌ای ورزشی در دانشگاه‌ها
- ✓ درصد بودجه هزینه شده در مسابقات قهرمانی اجرا شده نسبت به کل بودجه هزینه‌ای ورزشی در دانشگاه‌ها
- ✓ درصد بودجه هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه دختران نسبت به کل بودجه هزینه‌ای ورزشی در دانشگاه‌ها
- ✓ درصد بودجه هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه پسران نسبت به کل بودجه هزینه‌ای ورزشی در دانشگاه‌ها
- ✓ سرانه بودجه‌ا هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه دختران نسبت به کل جمعیت دانشجویان دختر در دانشگاه‌ها
- ✓ سرانه بودجه‌ا هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه پسران نسبت به کل جمعیت دانشجویان پسر در دانشگاه‌ها
- ✓ سرانه بودجه‌ا هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه نسبت به کل جمعیت دانشجویان در دانشگاه‌ها

تحقیق حاضر ضمن تحلیل وضعیت «هزینه‌کرد بودجه ورزشی در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها» می‌تواند مدیران و برنامه‌ریزان ورزش دانشجویی کشور را از روند رشد و توسعه برنامه‌ها و میزان بودجه هزینه‌شده در فوق برنامه دانشگاه‌ها آگاه نماید تا با برنامه‌ریزی و سازماندهی دقیق از هدر رفتن منابع موجود اعم از اعتباری، انسانی و کالبدی جلوگیری گردد. نتایج این تحقیق امید است بتواند در برنامه‌ریزی مدیران فوق برنامه دانشگاه‌ها در اجرای برنامه‌های ورزشی و بودجه‌بندی متناسب با تعداد دانشجو مؤثر واقع گردد و گامی در جهت رشد و اعتلای فوق برنامه دانشگاه‌ها با توجه به جمعیت دانشجویان برداشته شود. مدیران ورزش دانشجویی را در برنامه‌ریزی ورزش دانشگاه‌ها یاری رساند و مدیران برنامه‌ریز را در تدوین طرح جامع ورزش دانشگاه‌ها یاری رساند.

روش‌شناسی تحقیق:

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است که محقق سعی دارد ضمن توصیف وضعیت موجود هزینه‌کرد بودجه در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها به تحلیل موضوع بپردازد. جامعه آماری شامل

دانشگاه‌های ایران می‌باشد و نمونه آماری برابر با ۴۱ دانشگاه از مجموع ۶۰ دانشگاه که تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دارای مدیر فوق برنامه ورزشی می‌باشند، تشکیل می‌دهد که به صورت تصادفی ساده انتخاب می‌شوند.

ابزار اندازه‌گیری این پژوهش، پرسش‌نامه محقق ساخته با روایی صوری قابل قبول و پایایی با الفای کرونباخ^۱ ۰/۸۱ (پرسش‌نامه اصلاح شده، برگرفته از رساله دکتری تندویس، ۱۳۷۵) می‌باشد. در زمینه وضعیت هزینه بودجه ورزشی در فوق برنامه دانشگاه‌های ایران تهیه شده است.

این اطلاعات از طریق پست سفارشی و الکترونیکی ارسال و به وسیله مدیران فوق برنامه دانشگاه‌ها تکمیل شد. در این تحقیق برای سامان دادن و طبقه‌بندی نمره‌های خام و توصیف داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی‌ها، میانگین، میانه، درصدها، انحراف معیار، رسم نمودار و جدول) استفاده شده است، از برنامه‌های نرم‌افزاری مثل SPSS و Excel نیز جهت بررسی داده‌های خام و رسم نمودارها و جداول استفاده شده است.

نتایج تحقیق

ارزیابی برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها

الف) تعداد برنامه‌های فوق برنامه:

جدول (۱) - توزیع درصدی تعداد برنامه‌ها به تفکیک نوع برنامه و جنسیت

مجموع (دختر و پسر)	پسران		دختران		بخش نوع برنامه
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷۹۴	۵۳	۴۱۹	۴۷	۳۵۷	آموزشی
۲۰۳۵	۵۳/۸	۶۱۱۰	۴۶/۲	۹۴۹	همگانی و تفریحی
۵۲۶	۶۲/۲	۲۷۳	۳۷/۸	۱۹۹	قهرمانی
۳۳۷۵	۵۲/۹	۱۵۲۳	۴۷/۱	۱۸۵۲	مجموع برنامه‌ها

یافته‌های جدول (۱) نشان می‌دهد ۴۷ درصد از برنامه‌های آموزشی، ۴۶/۲ درصد از برنامه‌های تفریحی و ۳۷/۸ درصد از برنامه‌های ورزش قهرمانی در بخش دختران و ۵۳ درصد از برنامه‌های آموزشی، ۵۳/۸ درصد از برنامه‌های تفریحی و ۶۲/۲ درصد از برنامه‌های ورزش قهرمانی در بخش پسران برگزار گردیده است. در مجموع برنامه‌های فوق برنامه (آموزشی، همگانی و تفریحی و قهرمانی) ۴۷/۱ درصد برنامه‌ها در بخش دختران و ۵۲/۹ درصد در پسران برگزار شده است.

ب) تعداد نفرات شرکت‌کننده در برنامه‌های فوق برنامه:

جدول (۲) - توزیع درصدی نفرات شرکت‌کننده به تفکیک نوع برنامه و جنسیت

مجموع (دختر و پسر)	پسران		دختران		بخش نوع برنامه
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۸۸۸۵	۵۷/۶	۱۶۵۸۹	۴۲/۴	۱۲۱۹۶	آموزشی
۱۴۳۱۹۸	۵۷/۷	۷۹۳۸۷	۴۲/۳	۵۸۱۰۱	همگانی و تفریحی
۵۱۰۱	۶۰/۴	۳۰۸۵	۳۹/۶	۲۰۲۶	قهرمانی
۱۷۷۱۸۴	۵۹/۲	۹۹۰۶۱	۴۰/۸	۷۲۳۲۳	مجموع برنامه‌ها

یافته‌های جدول (۲) نشان می‌دهد در بخش دختران ۴۲/۴ درصد دانشجویان در برنامه‌های آموزشی، ۴۲/۳ درصد در برنامه‌های تفریحی و ۳۹/۶ درصد در برنامه‌های ورزش قهرمانی شرکت کرده‌اند. در بخش پسران ۵۷/۶ درصد از افراد در برنامه‌های آموزشی، ۵۷/۷ درصد در برنامه‌های تفریحی و ۶۰/۴ درصد در برنامه‌های ورزش قهرمانی شرکت نموده‌اند. در مجموع برنامه‌های فوق برنامه (آموزشی، همگانی و تفریحی و قهرمانی) ۴۰/۸ درصد دختران و ۵۹/۲ درصد پسران شرکت نموده‌اند.

ارزیابی بودجه هزینه‌شده در فوق برنامه دانشگاه‌ها

الف) وضعیت بودجه هزینه‌شده در برنامه‌های فوق برنامه به تفکیک دانشگاه

جدول (۳) - توزیع بودجه هزینه‌شده در فوق برنامه دانشگاه‌ها براساس نوع برنامه و جنسیت در سال ۱۳۸۸

ردیف	نام دانشگاه	نوع برنامه			جنسیت		جمع کل
		همگانی و تفریحی	ورزش قهرمانی	دختران	پسران		
۱	تهران	۱۱۰۰۰۰۰۰	۵۲۰۰۰۰۰۰	۱۱۹۲۵۰۰۰۰	۲۶۰۰۰۰۰۰		
۲	اصفهان	۹۰۰۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰۰۰	۸۷۰۰۰۰۰۰	۱۳۰۰۰۰۰۰		
۳	شیراز	۲۲۰۰۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰۰۰	۶۲۰۰۰۰۰۰	۱۰۱۰۰۰۰۰۰		
۴	ایلام	۸۰۰۰۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰۰۰	۳۱۹۰۰۰۰۰۰	۸۱۹۰۰۰۰۰۰		
۵	یزد	۳۹۰۰۰۰۰۰	۲۱۰۰۰۰۰۰	۳۳۹۰۰۰۰۰۰	۷۵۰۰۰۰۰۰		
۶	ارومیه	۲۰۰۰۰۰۰۰	۱۸۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰۰۰	۷۲۰۰۰۰۰۰		
۷	تبریز	۱۸۵۰۰۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰۰۰	۳۳۸۵۰۰۰۰۰۰	۷۱۸۵۰۰۰۰۰۰		
۸	کاشان	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰	۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۹	صنعتی امیرکبیر	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۴۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۰۸۴۰۰۰۰۰۰	۶۷۲۷۰۰۰۰۰۰		
۱۰	علوم پایه دامغان	۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۱۸۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۳۲۰۰۰۰۰۰۰۰	۶۱۲۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۱	تربیت مدرس	۲۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۶۰۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۲	شهید چمران اهواز	۲۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۳	کردستان	۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۹۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۴	الزهرا	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۷۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۷۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۵	علامه طباطبائی	۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۶	صنعتی اصفهان	۵۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۲۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۷	بیرجند	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۸	صنعتی شاهرود	۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۱۹	مازندران	۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۰	محقق اردبیلی	۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۷۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۱	تربیت معلم آذربایجان	۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۲	شهرکرد	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۳	زنجان	۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۴	قم	۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۹۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۵	ولی عصررفسنجان	۴۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۶	اراک	۵۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۷	بین المللی امام خمینی قزوین	۵۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۶۳۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۸۳۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۲۶۶۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۸	صنعتی خواجه نصیرالدین	۴۹۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۹۲۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۲۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		
۲۹	خلیج فارس	۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۲۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰		

ردیف	نام دانشگاه	نوع برنامه			جنسیت		جمع کل
		آموزش عمومی	همگانی و تفریحی	ورزش قهرمانی	دختران	پسران	
۳۰	تفرس	۹۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰۰	۷۵۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰	۱۱۴۰۰۰۰۰	۲۰۴۰۰۰۰۰
۳۱	علوم فنون دریایی خرمشهر	۵۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۵۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰۰	۱۹۵۰۰۰۰۰
۳۲	رازی کرمانشاه	۶۶۰۰۰۰۰	۳۹۰۰۰۰۰	۸۸۰۰۰۰۰۰	۹۱۲۰۰۰۰۰	۱۰۱۰۰۰۰۰۰	۱۹۲۲۰۰۰۰۰
۳۳	علوم دریایی چابهار	۱۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰	۶۰۵۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰۰	۱۲۵۵۰۰۰۰۰	۱۸۵۵۰۰۰۰۰
۳۴	ملایر	۱۶۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰۰	۵۲۰۰۰۰۰۰	۹۴۰۰۰۰۰۰	۱۴۶۰۰۰۰۰۰
۳۵	سیستان و بلوچستان	۶۴۰۰۰۰۰۰	۲۳۸۰۰۰۰۰۰	۹۴۳۰۰۰۰۰۰	۴۱۰۰۰۰۰۰۰	۹۲۵۰۰۰۰۰۰	۱۲۳۵۰۰۰۰۰
۳۶	زابل	۲۸۰۰۰۰۰۰	۵۰۰۰۰۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰	۳۶۰۰۰۰۰۰	۷۵۰۰۰۰۰۰	۱۱۱۰۰۰۰۰۰
۳۷	صنعتی سهند	۱۴۰۰۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰۰	۳۴۰۰۰۰۰۰	۶۸۰۰۰۰۰۰	۱۰۲۰۰۰۰۰۰
۳۸	منابع طبیعی رامین	۰	۱۴۰۰۰۰۰۰	۸۰۰۰۰۰۰۰	۳۶۰۰۰۰۰۰	۵۶۰۰۰۰۰۰	۹۲۰۰۰۰۰۰۰
۳۹	هنر تهران	۰	۸۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰۰۰
۴۰	سمنان	۳۳۰۰۰۰۰۰	۳۳۸۰۰۰۰۰۰	۲۲۴۰۰۰۰۰۰	۴۴۰۰۰۰۰۰	۴۴۰۰۰۰۰۰	۸۸۲۰۰۰۰۰۰
۴۱	یاسوج	۱۳۰۰۰۰۰۰۰	۲۴۰۰۰۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰۰	۳۱۰۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰۰	۲۶۰۰۰۰۰۰۰
	مجموع	۴۹۷۸۳۰۰۰۰۰	۵۷۶۶۵۰۰۰۰۰	۸۱۵۸۲۰۰۰۰۰	۸۳۹۰۶۰۰۰۰۰	۱۰۵۱۲۴۰۰۰۰۰	۱۸۹۰۳۰۰۰۰۰۰

* اطلاعات این جدول از بیشترین مقدار بودجه هزینه شده به کمترین مقدار مرتب شده است.

یافته‌های جدول (۳) نشان می‌دهد از مجموع ۱۸۹۰۳۰۰۰۰۰۰ ریال کل بودجه هزینه شده، مقدار ۱۰۵۱۲۴۰۰۰۰۰ ریال برای دختران و ۸۳۹۰۶۰۰۰۰۰ ریال بودجه به بخش پسران اختصاص یافته است و از این میزان بودجه هزینه شده برای فوق برنامه دانشگاه ۴۹۷۸۳۰۰۰۰۰ ریال به برنامه‌های آموزش عمومی، ۵۷۶۶۵۰۰۰۰۰ ریال به برنامه‌های همگانی و تفریحی و ۸۱۵۸۲۰۰۰۰۰ ریال به برنامه‌های ورزش قهرمانی اختصاص یافته است. همچنین یافته‌های جدول نشان می‌دهد بیشترین هزینه مربوط به دانشگاه تهران و کمترین هزینه مربوط به دانشگاه یاسوج می‌باشد.

(ب) وضعیت بودجه هزینه شده در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها به تفکیک نوع برنامه
جدول (۴) - توزیع درصدی بودجه هزینه شده به تفکیک نوع برنامه

عنوان برنامه	میزان بودجه (به هزار ریال)	
	فراوانی	درصد
آموزشی	۴,۹۷۸,۳۰۰	۲۶,۸
همگانی و تفریحی	۵,۷۶۶,۵۰۰	۲۹,۲
قهرمانی	۸,۱۵۸,۲۰۰	۴۴
مجموع برنامه‌ها	۱۸,۹۰۳,۰۰۰	۱۰۰

یافته‌های جدول (۴) نشان می‌دهد از مجموع ۱۸۹۰۳۰۰۰۰۰۰ ریال کل بودجه هزینه شده برای فوق برنامه دانشگاه، میزان ۴۹۷۸۳۰۰۰۰۰ ریال (۲۶/۸ درصد) به برنامه‌های آموزشی، ۵۷۶۶۵۰۰۰۰۰ ریال (۲۹/۲ درصد) به برنامه‌های تفریحی و ۸۱۵۸۲۰۰۰۰۰ ریال (۴۴ درصد) به برنامه‌های ورزش قهرمانی اختصاص یافته است.

ج) وضعیت بودجه هزینه‌شده در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌ها به تفکیک جنسیت

جدول (۵) - توزیع درصدی بودجه هزینه‌شده به تفکیک نوع برنامه

میزان بودجه (به هزار ریال)		عنوان برنامه
درصد	فراوانی	
۴۴/۴	۸,۳۹۰,۶۰۰	دختر
۵۵/۶	۱۰,۵۱۲,۴۰۰	پسر
۱۰۰	۱۸,۹۰۳,۰۰۰	مجموع برنامه‌ها

یافته‌های جدول (۵) نشان می‌دهد ۴۴/۴ درصد بودجه برای دختران و ۵۵/۶ درصد بودجه به بخش پسران اختصاص یافته است.

ارزیابی سرانه بودجه در فوق برنامه دانشگاه‌ها

الف) وضعیت بودجه هزینه‌شده در برنامه‌های فوق برنامه به تفکیک دانشگاه

جدول (۶) توزیع سرانه بودجه در فوق برنامه دانشگاه‌ها براساس جنسیت در سال ۱۳۸۸

ردیف	جنسیت دانشگاه‌ها	دختر			پسر			مجموع (دختر و پسر)		
		سرانه	دانشجو	بودجه	سرانه	دانشجو	بودجه	سرانه	دانشجو	بودجه
۱	علوم فنون دریایی خرمشهر	۲۲۵	۳۵۲۸۴۶	۸۰۰۰۰۰۰	۲۲۸۱۸۲	۵۵۰	۲۲۸۱۸۲	۸۷۵	۱۹۵۰۰۰۰۰	۲۲۲۸۵۷
۲	ایلام	۳۴۱۴	۱۶۲۳۳۵	۳۹۱۹۰۰۰۰	۱۶۱۲	۲۲۸۰۰۰۰۰	۸۲۱۶۷	۴۰۲۶	۸۱۹۹۰۰۰۰	۲۰۳۶۵۱
۳	علوم پایه دامغان	۲۱۲۹	۶۲۴۷۱	۱۳۳۰۰۰۰۰	۱۴۲۰	۳۷۹۰۰۰۰۰	۱۹۰۱۴۱	۳۵۴۹	۶۱۲۰۰۰۰۰	۱۷۲۴۴۲
۴	تربیت مدرس	۱۷۰۰	۱۱۷۶۴۷	۲۰۰۰۰۰۰۰	۱۳۰۰	۴۰۵۰۰۰۰۰	۹۶۴۰۳	۴۰۰۰	۶۰۵۰۰۰۰۰	۱۵۱۲۵۰
۵	کاشان	۱۸۰۰	۱۳۸۸۸۹	۲۵۰۰۰۰۰۰	۴۲۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰	۵۱۱۹۰	۶۰۰۰	۷۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۶۶۶۷
۶	اصفهان	۴۷۰۰۰۰۰	۸۰۰۰	۳۷۰۰۰۰۰	۲۰۰۰	۸۷۰۰۰۰۰۰	۳۱۷۵۰۰	۱۲۰۰۰	۱۳۴۰۰۰۰۰	۱۱۱۶۶۷
۷	تفرش	۷۵۱	۱۱۹۸۴۰	۹۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۸۵	۱۱۴۰۰۰۰۰	۷۵۲۳۱	۱۹۳۶	۲۰۴۰۰۰۰۰	۱۰۵۳۲۲
۸	یزد	۵۴۶۶	۵۵۳۱	۳۰۹۰۰۰۰۰	۳۳۶۶	۴۴۱۹۰۰۰۰	۴۴۵۶	۸۸۳۲	۷۵۰۹۰۰۰۰	۸۵۰۲۰
۹	تهران	۱۶۱۶۹	۸۸۹۰۵	۱۴۳۷۵۰۰۰۰	۱۵۸۴۹	۱۱۹۲۵۰۰۰۰	۷۳۳۵۲	۳۲۰۱۸	۴۶۳۰۰۰۰۰۰	۸۲۱۴۱
۱۰	شیراز	۶۷۰۹	۵۶۶۴۰	۳۸۰۰۰۰۰۰۰	۵۸۱۱	۶۳۰۰۰۰۰۰۰	۵۷۱۴۳	۱۲۵۲۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۸۰۶۷۱
۱۱	کردستان	۳۳۰۰۰۰۰	۵۷۸۳۳	۲۳۰۰۰۰۰۰	۳۸۲۵	۳۶۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۷۳۴۰	۷۸۱۲	۵۹۰۰۰۰۰۰۰	۷۵۵۲۵
۱۲	ملایر	۵۳۰۰۰۰۰	۴۸۱۸۲	۵۳۰۰۰۰۰۰	۸۵۰	۹۳۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۱۹۵۰	۱۴۶۰۰۰۰۰۰	۷۴۸۷۲
۱۳	بیرجند	۳۱۱۸	۶۶۱۴۴	۲۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۲۵۰۰۰۰۰	۲۷۳۹	۲۲۲۰۰	۵۵۵۷	۴۲۵۰۰۰۰۰	۷۲۵۶۲
۱۴	الزهرا	۵۷۵۰۰۰۰۰	۷۱۸۷۵	۵۷۵۰۰۰۰۰۰	---	---	۲۶۵۵۰۹	۸۰۰۰	۵۷۵۰۰۰۰۰۰	۷۱۸۷۵
۱۵	صنعتی امیرکبیر	۲۶۴۳۰۰۰۰	۶۶۰۷۵	۲۶۴۳۰۰۰۰۰	۶۰۰۰	۴۰۸۴۰۰۰۰۰	۵۳۰۰۰	۱۰۰۰۰	۶۷۲۷۰۰۰۰۰	۶۷۲۷۰
۱۶	تربیت معلم آذربایجان	۱۶۰۰۰۰۰۰	۵۲۳۳۳	۱۶۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰	۱۷۰۰۰۰۰۰۰	۶۸۸۶۹	۵۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰۰	۶۶۰۰۰
۱۷	ولیعصر قزوین	۱۶۰۰۰۰۰۰	۵۸۰۵۵	۱۶۰۰۰۰۰۰۰	۱۸۳۹	۱۴۰۰۰۰۰۰۰	۳۰۴۵۱	۴۵۹۵	۳۰۰۰۰۰۰۰۰	۶۲۲۸۸
۱۸	علوم دریایی چابهار	۶۰۰۰۰۰۰۰	۷۳۴۴۹	۶۰۰۰۰۰۰۰۰	۲۱۶۳	۱۲۵۵۰۰۰۰۰	۲۲۱۵۲	۲۹۸۰	۱۸۵۵۰۰۰۰۰	۶۲۲۴۸
۱۹	صنعتی سهند	۳۴۰۰۰۰۰۰	۷۵۲۲۱	۳۴۰۰۰۰۰۰۰	۱۱۹۴	۶۸۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۵۹۴۶	۱۶۴۶	۱۰۲۰۰۰۰۰۰۰	۶۱۹۶۸

۵۵۳۲۵	۱۲۹۸۷	۷۱۸۵۰۰۰۰	۱۷۶۰۸۷	۶۴۶۱	۴۳۸۵۰۰۰۰	۴۲۹۰۵	۶۵۲۶	۲۸۰۰۰۰۰۰	تیریز	۲۰
۵۲۸۱۶	۴۰۸۸	۲۲۰۰۰۰۰۰	۱۹۸۰۴	۱۹۰۶	۱۴۰۰۰۰۰۰	۲۶۶۶۴	۲۱۸۲	۸۰۰۰۰۰۰۰	خلیج فارس	۲۱
۵۲۲۵۶	۶۰۲۸	۳۱۵۰۰۰۰۰	۲۳۱۰۸	۳۴۶۲	۲۱۵۰۰۰۰۰	۳۸۹۷۱	۲۵۶۶	۱۰۰۰۰۰۰۰	قم	۲۲
۵۰۶۶۶	۹۰۰۰	۴۵۶۰۰۰۰۰	۱۱۴۳۵۵	۵۵۰۰	۳۱۸۰۰۰۰۰	۶۹۴۴۹	۲۵۰۰	۱۲۸۰۰۰۰۰	صنعتی اصفهان	۲۳
۴۹۲۵۴	۶۷۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰	۶۰۳۳۱	۲۷۰۰	۱۷۰۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	۴۰۰۰	۱۶۰۰۰۰۰۰	شهرکرد	۲۴
۴۶۶۹۷	۷۲۸۱	۳۴۰۰۰۰۰۰	۵۴۲۸۱	۳۳۱۰	۱۷۰۰۰۰۰۰	۴۲۸۱۰	۲۹۷۱	۱۷۰۰۰۰۰۰	محقق اردبیلی	۲۵
۴۶۱۵۴	۱۳۰۰۰	۶۰۰۰۰۰۰۰	۶۷۰۳۷	۵۰۰۰	۳۵۰۰۰۰۰۰	۳۱۲۵۰	۸۰۰۰	۲۵۰۰۰۰۰۰	شهید چمران اهواز	۲۶
۴۵۶۶۵	۱۶۰۰۰	۷۳۰۰۰۰۰۰	۵۷۱۴۳	۷۰۰۰	۴۰۰۰۰۰۰۰	۲۶۶۶۷	۹۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰	ارومیه	۲۷
۴۵۲۴۹	۸۱۷۷	۳۷۰۰۰۰۰۰	۱۵۳۶۷	۴۴۲۵	۲۲۰۰۰۰۰۰	۶۹۹۷۹	۳۷۵۲	۱۵۰۰۰۰۰۰	صنعتی شاهرود	۲۸
۴۴۸۷۸	۲۰۵۰	۹۲۰۰۰۰۰۰	۱۰۳۳۳۳	۹۰۰۰	۵۶۰۰۰۰۰۰	۳۱۳۰۴	۱۱۵۰	۲۶۰۰۰۰۰۰	منابع طبیعی رامین	۲۹
۴۰۹۷۱	۵۲۹۴	۲۲۱۰۰۰۰۰	۱۰۷۸۱۴	۳۷۸۸	۱۲۶۵۰۰۰۰	۵۸۸۴۲	۱۶۰۶	۹۴۵۰۰۰۰۰	صنعتی خواجه نصیرالدین	۳۰
۳۵۸۴۷	۶۸۷۴	۲۵۰۰۰۰۰۰	۶۷۰۳۷	۲۱۶۳	۱۴۵۰۰۰۰۰	۲۱۸۲۵	۴۸۱۱	۱۰۵۰۰۰۰۰۰	اراک	۳۱
۳۵۵۵۶	۹۰۰۰	۳۳۰۰۰۰۰۰	۱۱۳۵۴	۴۰۰۰	۱۹۵۰۰۰۰۰	۲۵۰۰۰	۵۰۰۰	۱۲۵۰۰۰۰۰۰	زنجان	۳۲
۳۱۲۳۳	۱۶۶۴۹	۵۲۰۰۰۰۰۰	۳۷۸۹۸	۵۸۰۵	۲۷۰۰۰۰۰۰	۲۳۰۵۴	۱۰۸۴۴	۲۵۰۰۰۰۰۰	علامه طباطبایی	۳۳
۳۰۹۰۹	۱۱۰۰۰	۳۴۰۰۰۰۰۰	۷۲۸۷۴	۴۹۴۰	۱۸۰۰۰۰۰۰	۲۶۴۰۳	۶۰۶۰	۱۶۰۰۰۰۰۰	مازندران	۳۴
۳۰۷۶۷	۷۳۶۵	۲۲۶۶۰۰۰۰	۸۵۰۰۰	۲۹۴۶	۶۵۴۰۰۰۰۰	۲۶۶۷۹	۴۴۱۹	۱۶۱۲۰۰۰۰	بین المللی امام خمینی قزوین	۳۵
۲۹۰۳۲	۳۱۰۰۰	۹۰۰۰۰۰۰۰	۹۳۳۳۳	۱۵۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰	۲۸۱۲۵	۱۶۰۰	۴۵۰۰۰۰۰۰	هنر تهران	۳۶
۱۶۰۱۷	۱۳۰۰۰	۱۹۲۳۰۰۰۰	۱۰۳۳۵	۵۱۰۰	۱۰۱۰۰۰۰۰۰	۱۳۲۱۷	۶۹۰۰	۹۱۲۰۰۰۰۰	رازی کرمانشاه	۳۷
۱۰۵۳۱	۸۳۷۵	۸۸۲۰۰۰۰۰	۹۵۱۶	۳۸۹۳	۴۴۲۰۰۰۰۰	۹۸۱۷	۴۴۸۲	۴۴۰۰۰۰۰۰	سمنان	۳۸
۱۰۰۳۳	۴۵۸۵	۴۶۰۰۰۰۰۰	۲۱۵۱۱	۲۰۹۳	۱۵۰۰۰۰۰۰۰	۱۲۳۳۵	۲۴۹۲	۳۱۰۰۰۰۰۰	یاسوج	۳۹
۷۴۶۲	۱۴۸۷۵	۱۱۱۰۰۰۰۰۰	۴۸۷۵۰	۲۲۵۰	۷۵۰۰۰۰۰۰۰	۴۷۲۱	۷۶۲۵	۲۶۰۰۰۰۰۰	زابل	۴۰
۶۳۶۶	۳۰۹۷۰	۱۳۳۵۰۰۰۰	۳۴۰۰۰	۹۷۲۰	۹۲۵۰۰۰۰۰	۳۶۴۴	۱۱۲۵۰	۴۱۰۰۰۰۰۰	سیستان و بلوچستان	۴۱
۵۵۷۳۹	۳۳۹۱۹۴	۱۸۹۰۳۰۰۰۰۰	۶۷۹۲۱	۱۵۴۷۷۴	۱۰۵۱۲۴۰۰۰۰	۴۵۴۹۷	۱۸۴۴۲۰	۸۳۹۰۶۰۰۰۰	جمع کل	

* اطلاعات این جدول از بیشترین مقدار بودجه هزینه شده به کمترین مقدار مرتب شده است.

یافته‌های جدول (۶) نشان می‌دهد **۴۵۴۹۷** ریال سرانه بودجه به ازای هر دانشجوی دختر و **۶۷۹۲۱** ریال سرانه بودجه به ازای هر دانشجوی پسر اختصاص یافته است. نتایج جدول نشان می‌دهد میانگین سرانه بودجه فوق برنامه‌های ورزشی هزینه شده برای هر دانشجوی شاغل به تحصیل در دانشگاه‌های مورد مطالعه **۵۵۷۳۹** می‌باشد. مقایسه سرانه ورزشی در دانشگاه‌های مختلف حاکی از توزیع ناعادلانه سرانه فوق برنامه ورزشی در دانشگاه‌های مختلف است. همچنین یافته‌های جدول نشان می‌دهد دامنه سرانه فوق برنامه ورزشی بین **۶۳۶۶** ریال برای دانشگاه سیستان و بلوچستان تا **۲۲۲۸۵۷** ریال برای علوم فنون دریایی خرمشهر در نوسان بوده است.

ب) وضعیت سرانه بودجه هزینه‌شده به تفکیک جنسیت در فوق برنامه دانشگاهها

جدول (۷) - توزیع درصدی سرانه بودجه هزینه‌شده در فوق برنامه دانشگاهها به تفکیک جنسیت

انحراف معیار	سرانه به ازای هر نفر		جمعیت دانشجویی		مبلغ بودجه		عنوان جنسیت
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۱۱۴۲	۴۰/۱	۴۵۴۹۷	۵۴/۳	۱۸۴۴۲۰	۴۴/۴	۸,۳۹۰,۶۰۰,۰۰۰	دختر
۱۶۹۸	۵۹/۹	۶۷۹۲۱	۴۵/۷	۱۵۴۷۷۴	۵۵/۶	۱۰,۵۱۲,۴۰۰,۰۰۰	پسر
۱۳۴۲		۵۵۷۲۹		۳۳۹۱۹۴		۱۸,۹۰۳,۰۰۰,۰۰۰	مجموع (دختر و پسر)

یافته‌های جدول (۷) نشان می‌دهد:

- از مجموع ۱۸۹۰۳۰۰۰۰ ریال کل بودجه هزینه‌شده، ۸۳۹۰۶۰۰۰۰ ریال (۴۴/۴ درصد) برای دختران و ۱۰۵۱۲۴۰۰۰۰ ریال (۵۵/۶ درصد) بودجه به بخش پسران اختصاص یافته است.
- میانگین سرانه بودجه هزینه‌شده در بخش دختران (۱۱۴۲ ± ۴۵۴۹۷) ریال و در بخش پسران (۱۶۹۸ ± ۶۷۹۲۱) ریال می‌باشد و در مجموع (۱۳۴۲ ± ۵۵۷۲۹) ریال به ازای هر دانشجو هزینه گردیده است.
- همچنین نتایج جدول نشان می‌دهد بخش دختران با ۵۴/۳ درصد جمعیت دانشجویی، فقط ۴۰/۱ درصد کل بودجه برای آن‌ها هزینه گردیده و در بخش پسران با ۴۵/۷ درصد جمعیت ۵۹/۹ درصد کل بودجه اختصاص یافته است که نشان از عدم تناسب بین سرانه بودجه و جمعیت دانشجویی دختران است و مدیران می‌باید ضمن توجه به بخش دختران، برای هزینه بودجه بر اساس درصد جمعیت دانشجویی برنامه‌ریزی نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

مدیران، سه وظیفه اساسی (برنامه‌ریزی، هماهنگی و کنترل) را برای اداره سازمان خود دارند و بودجه موجب بهبود و تقویت وظایف مدیران می‌گردد. از سویی دیگر بدون بودجه، مؤسسه، بی‌هدف، و جهت فعالیت‌ها و اهداف آن نامعلوم است. مدیریت خوب و بودجه‌ریزی صحیح مجموعاً، ثمرات بسیاری دارد؛ ولی یک بودجه خوب، به تنهایی و بدون وجود یک مدیریت مطلوب حاصلی به بار نمی‌آورد (خشایی، ۱۳۸۵).

دانشگاهها همانند سازمان‌های ورزشی از فعالیت‌های ورزشی در جهت ساختن اجتماع سالم و پویا خود استفاده می‌نمایند. فوق برنامه ورزشی در دانشگاهها، یکی از مهم‌ترین فعالیت‌هایی است که می‌تواند برای آموزش مهارت‌های زندگی و اجتماعی به دانشجویان مورد استفاده قرار گیرد. از این رو تمام دانشجویان باید از بهترین امکانات مادی و کالبدی ورزش برخوردار باشند، تا توان بالقوه و آمادگی جسمانی و روحی خود را بهبود بخشیده تا با نشاط و شادابی نقش مؤثرتری در توسعه پایدار ورزش دانشگاه ایفای نمایند.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر و نتایج سایر تحقیقات تندنویس (۱۳۷۵) و دارابی (۱۳۷۶) درصد فراوانی برنامه‌های فوق برنامه در بخش پسران بالاتر است و می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً توجه مدیران فوق برنامه به بخش پسران و نیز میزان استقبال و مشارکت دانشجویان پسر از برنامه‌های فوق برنامه بیشتر

می‌باشد؛ از طرفی با توجه به نتایج تحقیق حاضر و نتایج (مقصودی، ۱۳۸۷) مبنی بر عدم وجود اختلاف معنادار بین تعداد برنامه‌های آموزشی و تفریحی با ده سال قبل بیانگر نیاز به توسعه برنامه‌های آموزشی، همگانی و تفریحی می‌باشد و با تحقیق (Findlay, 1991) در خصوص نیاز به افزایش برنامه‌های فوق برنامه در دانشگاه‌های دولتی و خصوصی همخوانی دارد. و با توجه به نتایج تحقیق حاضر مبنی بر اجرا شدن درصد نسبتاً بالا ورزش قهرمانی در بین دانشگاه‌ها در مقایسه با سایر برنامه‌ها و همچنین نتایج تحقیق مقصودی (۱۳۸۷) و وجود اختلاف معنادار در برنامه‌های ورزش قهرمانی با وضعیت ده سال قبل، احتمالاً ناشی از برنامه‌ریزی و سازماندهی منظم تقویم مسابقات قهرمانی دانشجویی دانشگاه‌ها، ورود قهرمانان نخبه ورزشی به دانشگاه‌ها و مشارکت آن‌ها و ملاک قرار گرفتن شرکت در مسابقات قهرمانی دانشجویی برای حضور در رویدادهای ملی و بین‌المللی دانشگاهی باشد.

بر اساس نتایج تحقیق حاضر و مقایسه با نتایج تحقیق تندنویس (۱۳۷۵) می‌توان نتیجه گرفت دانشجویان در برنامه‌های همگانی و تفریحی مشارکت خوبی داشته‌اند که این مطلب با نتایج تحقیق مهدی‌پور (۱۳۷۳) و اسدی (۱۳۸۰) که اعلام کردند دانشجویان مشارکت ضعیفی دارند، همخوانی ندارد؛ و با نتایج (Frenkl et al, 1996) که موانع توسعه ورزش دانشگاهی را عدم تغییر نگرش و گرایش دانشجویان قهرمانان از ورزش قهرمانی و حرفه‌ای از لحاظ مادی و اقتصادی در مقایسه به ورزش همگانی می‌داند، همخوانی ندارد؛ و با نتایج تحقیق (Fisher et al, 1996) دلایل اصلی شرکت دانشجویان در فوق برنامه را شادی، تفریح و رقابت مطرح می‌کند. از نظر وی فقط ۳۵ درصد از دانشجویان، ورزش را با هدف قهرمانی دنبال می‌کنند، در حالی که اکثریت دانشجویان به منظور بهبود اجرای حرکات ورزشی در فعالیت‌های ورزشی شرکت می‌نمایند، همخوانی دارد. که نتایج پژوهش (Marindele, 1990) که مهم‌ترین انگیزه‌ها برای مشارکت دانشجویان در فعالیت‌های بدنی و ورزشی را حفظ سلامتی، تفریح و توسعه مهارت‌های ورزشی اعلام کرد نیز تایید بر این امر می‌باشد.

با توجه به نتایج تحقیق حاضر و نتایج پژوهش (مقصودی، ۱۳۸۷) و عدم وجود اختلاف معناداری بین تعداد نفرات شرکت‌کننده در برنامه‌های آموزش عمومی و همچنین وجود اختلاف معناداری بین تعداد نفرات شرکت‌کننده در برنامه‌های همگانی و تفریحی با ده سال قبل احتمالاً ناشی از قرار داشتن برنامه‌های همگانی و تفریحی در اولویت اول مدیران فوق برنامه باشد. بنابراین با توجه به درصد پایین شرکت دانشجویان دختر در مقایسه با پسران در برنامه‌های فوق برنامه و نسبت بالای جمعیت آنان در دانشگاه‌ها (۵۴ درصد) در برابر جمعیت ۴۶ درصدی دانشجویان پسر و نتایج دارابی (۱۳۷۶) دال بر گستردگی تعداد شرکت‌کنندگان دانشجویان پسر در برنامه‌های فوق برنامه دانشگاه‌های تهران نیز همخوانی دارد. همچنین با تحقیقات بنیاد ورزش زنان، که فقط ۴۲ درصد از ورزشکاران دانشگاهی امریکا نیز زنان هستند، همخوانی داشته و بهتر است از طریق برنامه‌ریزی بر اساس علایق و سلیقه دانشجویان دختر و تأمین نیروی انسانی متخصص زن و امکانات ورزشی سرپوشیده در دانشگاه‌ها در کنار خوابگاه‌ها، توجه ویژه‌ای به فوق برنامه بخش دختران گردد. بر اساس نتایج تحقیق حاضر و نتایج تحقیق تندنویس (۱۳۷۵) که بودجه و سرانه ورزشی هزینه‌شده برای هر دانشجو در فوق برنامه ورزشی را ۱۴۵۹۹ ریال اعلام کرد و نتایج تحقیق حاضر نشان داد که میانگین سرانه بودجه از ۱۴۵۹۹ ریال در سال ۱۳۷۵ به ۴۵۰۲۷ ریال برای هر دانشجو در سال ۱۳۸۷ رسیده و نتایج پژوهش

(مقصودی، ۱۳۸۷) این که سرانه بودجه نسبت به ده سال قبل در سطح معناداری (۰/۰۵) افزایش یافته است نیز تأیید می‌گردد. در تحقیق کریمیان و تندنویس (۱۳۸۳) درخصوص رابطه بین بودجه هزینه‌شده بر افزایش فعالیت‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها اعلام نمودند بین کل بودجه هزینه شده با تعداد کل دانشجویان شرکت‌کننده در مسابقات، رابطه معناداری وجود دارد. دارابی (۱۳۷۶) اعلام کرد بودجه هزینه‌شده در سطح دانشگاه‌های تهران ۱۲۹۶۱۱۶۰۰۰ ریال و سرانه بودجه ورزشی در کل ۱۶۰۵۰ ریال و به ازای هر دانشجوی شرکت‌کننده در مسابقات قهرمانی دانشجویی ۶۵۴۲۷۳ ریال می‌باشد. همچنین یزدانی‌فاروقی (۱۳۷۴) در تحقیق خود اعلام کرده بود که دانشگاه‌های ایران ۵۱/۶ درصد و کشورهای آسیای میانه ۴۲/۲ درصد با کمبود بودجه مواجهه می‌باشند.

همچنین نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد ۴۴/۴ درصد بودجه برای دانشجویان دختر و ۵۵/۶ درصد به دانشجویان پسر اختصاص یافته است. جمعیت ۵۴ درصدی دانشجویان دختر، جمعیت ۴۶ درصدی پسر، مؤید این امر است میزان بودجه صرف‌شده و همچنین سرانه بودجه برای فعالیت‌های فوق برنامه در دانشگاه‌ها از نظر نوع برنامه و تعداد دانشجویان دختر و پسر یکسان نیست؛ از این رو می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً ضابطه مشخصی در بخش اعتبارات و امور مالی ورزش دانشگاه‌ها از نظر جمعیتی وجود ندارد. این نتایج با نتیجه تحقیق دارابی (۱۳۷۴) که کی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین کمبودها را کمبود بودجه و اعتبارات مالی معرفی کرده است و طالب‌پور (۱۳۸۶) که اعتقاد دارد اعتبارات تعیین شده صرف امور دیگری غیر از تربیت بدنی می‌گردد، تأیید می‌گردد و مدیران فوق برنامه می‌باید بودجه ورزشی را با توجه به تعداد دانشجویان دختر و پسر ورزشکار و تعداد برنامه‌های فوق برنامه هزینه نمایند؛ یعنی، اگر ۵۷ درصد از دانشجویان دختر هستند باید ۵۷ درصد بودجه به فوق برنامه دختران اختصاص یابد؛ اما در واقع چنین نیست. نتایج لاپچیک (۲۰۰۵) در خصوص بودجه دانشگاه‌ها و همچنین آمار و ارقام گزارش‌های رسمی امریکا در سال تحصیلی ۰۸ - ۲۰۰۶ نیز نشان می‌دهند که اکثر تیم‌های ورزشی زنان تنها ۱۸ تا ۳۵ درصد از بودجه اختصاص به مدارس و دانشگاه‌ها را دریافت می‌کنند. مطالعات ملی و رسمی کشور امریکا نیز با اعلام ۵۷ درصدی زنان دانشجو در دانشگاه‌های این کشور، مؤید همین نتیجه است.

نکته قابل توجه این که با اختصاص سرانه بودجه ورزشی ۴۵۰۲۷ ریال برای هر دانشجو در فوق برنامه، وظیفه مدیران فوق برنامه، این است ضمن تبیین نقش و اهمیت فوق برنامه در سلامت دانشجویان، با هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت (Activity Based Costing (ABC) مدیران مافوق و مسئولان دانشگاه‌ها را نسبت به اجرایی بودجه‌ریزی عملیاتی ترقیب نمایند و با توجه به سرانه‌ای بودن بودجه از کمک‌های دولتی به دانشگاه‌ها با برنامه‌ریزی صحیح و ایجاد محرک‌های هزینه در بخش ورزش نسبت دریافت بودجه سرانه بخش ورزش از بودجه فرهنگی دانشگاه‌ها اقدام نمایند.

با توجه به قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (ماده ۴۹) تخصیص کمک‌های دولتی به دانشگاه‌ها براساس سرانه دانشجویی می‌باشد؛ اما چالش مهم استاندارد نبودن سرانه‌های فعلی در دانشگاه‌ها و عدم سابقه هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت (Activity Based Costing (ABC) در نظام مالی دانشگاه‌ها و آموزش عالی (قارون، ۱۳۸۶) و تعیین هزینه واقعی سرانه ورزشی در دانشگاه‌هاست. علاوه بر این متفاوت بودن مأموریت و سطح فعالیت و وجود رشته تربیت بدنی و نیروی متخصص در این امر درون

دانشگاه‌ها و مدیریت فوق برنامه می‌تواند چالشی دیگر در هزینه‌یابی و بودجه‌بندی بخش ورزش دانشجویی می‌باشد و رویکرد سیاستگذاران اقتصادی به روش بودجه‌ریزی عملیاتی در برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه، حاکی از ضرورت تخصیص منابع به سازمان‌های دولتی در راستای تحقق توسعه پایدار کشور است. با وجود اراده دولت در اصلاح نظام بودجه‌ریزی کشور و تعریف و اقدام در حوزه بودجه عملیاتی، و ضرورت اصلاح نظام بودجه‌ریزی می‌باید مقدم بر اهداف، استراتژی‌ها و سیاست‌ها مورد توجه قرار گیرد و آنگاه با طراحی برنامه‌های عملیاتی، اهداف و سیاست‌ها را تحقق بخشید. اجرای دقیق بودجه‌ریزی عملیاتی (Performance Based Budgeting) نیز از جمله راهکارهایی است که تا حدود زیادی و به طور خودکار نظارت در بخش مالی دانشگاه‌ها را تسهیل می‌کند. تحقق این نقش نظارتی و نیز بسیاری از برنامه‌ریزی‌های دانشگاهی مستلزم استقرار سیستم جامع نگهداری حساب‌های هزینه و محاسبه سرانه‌های دانشجویی است. تعیین نرم‌های سرانه دانشجویی می‌تواند کارایی و اثربخشی هزینه‌ها در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی را نیز افزایش دهد.

پیشنهادات و راهکارهای عملی بر خاسته از تحقیق:

- ۱- تدوین الگوی عملی مناسب برای هزینه‌یابی (شناسایی و طبقه‌بندی هزینه‌ها و محاسبه بهای تمام‌شده ورزش دانشجویی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی).
- ۲- تعیین نرم هزینه سرانه ورزشی دانشجویی به تفکیک دختر و پسر بر اساس اطلاعات هزینه‌یابی در دانشگاه‌ها
- ۳- فراهم ساختن زمینه و اطلاعات اولیه برای به کارگیری روش‌های مختلف بودجه‌ریزی به ویژه بودجه‌ریزی عملیاتی.

منابع:

- ۱) اسدی دستجردی، حسن. (۱۳۸۰). نیاز سنجی و نظرسنجی از دانشجویان در خصوص فعالیت‌های تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور. طرح پژوهشی، پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- ۲) آفرینش خاکی، اکبر. تندنویس، فریدون. مظفری، سیدامیراحمد. (۱۳۸۴). مقایسه دیدگاه‌های اعضای هیأت علمی، مربیان، ورزشکاران و مدیران در مورد چگونگی توسعه ورزش همگانی، نشریه علوم حرکتی و ورزش، شماره ۵، صص ۱۰-۲۲.
- ۳) امیرتاش، علی‌محمد. (۱۳۷۹). ورزش قهرمانی دانشگاه‌های ایران. خلاصه مقالات دومین کنگره علمی، ورزشی دانشگاه‌های آسیا. تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- ۴) پيله رودی، سیروس. (۱۳۷۵). برنامه‌ریزی تفصیلی و بودجه عملیاتی در خدمات بهداشتی ادغام یافته، انتشارات صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف). تهران
- ۵) تندنویس، فریدون. (۱۳۷۵). نحوه گذران اوقات فراغت دانشجویان دانشگاه‌های کشور با تأکید بر فعالیت‌های ورزشی، رساله دکتری، دانشگاه تهران

- ۶) حسینی، سید حمزه. کاظمی، شقایق و شهباز نژاد، لیلا. (۱۳۸۵). بررسی رابطه ورزش با سلامت روان دانشجویان. مجله پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ۱۵ (۵۳)، ۹۷-۱۰۴
- ۷) حمیدی، مهرزاد. (۱۳۷۸). مدیریت سازمان‌های ورزشی. چاپ دوم. تهران. انتشارات پیام نور. ص ۱
- ۸) خداداد کاشی، حمید. (۱۳۸۴). تعیین اثر بخشی فعالیت‌های ورزشی فوق برنامه دانشگاه‌های تهران و ارائه الگوی اثر بخش، رساله دکتری، تهران دانشگاه تربیت مدرس
- ۹) خشایی، مسعود. خطیبی، ماهنوش. (۱۳۸۶). بررسی روند بودجه‌ریزی عملیاتی در صنعت آب و فاضلاب. اولین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران
- ۱۰) خشایی، مسعود. (۱۳۸۵). ضوابط ناظر بر تهیه و تدوین و مستندسازی بودجه سال ۱۳۸۶ شرکت‌های آب و فاضلاب شهری، گزارش پژوهشی، دفتر نظارت مالی و بودجه شرکت‌های آب و فاضلاب شهری، ۱۳۸۵.
- ۱۱) دارابی، حجت اله. (۱۳۷۶). بررسی برخی عوامل مؤثر بر ارتقای کمی و کیفی فوق برنامه‌های ورزشی در دانشگاه‌های آموزش عالی مستقر در شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران
- ۱۲) دل انگیزان، سهراب. محمدنژاد، نعمت. (۱۳۸۷). ارائه یک مدل ریاضی برای اصلاح تخصیص بودجه در سازمان‌هایی که واحد مستقل مشابه دارند، دومین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران
- ۱۳) ساکتی، پرویز. سعیدی، احمد. (۱۳۸۶). پیشنهاد برای بودجه‌ریزی دانشگاهی بر مبنای عملکرد، اولین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران
- ۱۴) ساکتی، پرویز. سعیدی، احمد. (۱۳۸۸). چالش‌ها و راهکارهای به کارگیری شاخص‌های عملکردی در بودجه‌ریزی عملیاتی در دانشگاه‌های دولتی ایران، سومین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران
- ۱۵) سایت اینترنتی شیرزنان. (۱۳۸۷). گله از بودجه نابرابر ورزش زنان و مردان امریکا. برگرفته از سایت اینترنتی شیرزنان به آدرس: <http://www.shirzanan.net>
- ۱۶) سهیلی، محمد. (۱۳۸۷). بودجه‌بندی عملیاتی در مؤسسات فرهنگی استان قزوین، دومین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران
- ۱۷) شکرچی‌زاده، پروش. کریمیان، جهانگیر. (۱۳۸۳). توصیف امکانات فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی از دیدگاه مدیران تربیت بدنی. نشریه علمی - پژوهشی حرکت، (۲۳)، ۱۶۹-۱۵۷
- ۱۸) طالب‌پور، مهدی. (۱۳۸۶). سرانه دانشجویی دانشگاه‌های دولتی ۱۰ برابر شده است، ۱۵ دی ماه، برگرفته از سایت اینترنتی آفرینش به آدرس: <http://www.afarinesh.com>
- ۱۹) عمادزاده، مصطفی. بختیاری، صادق و دل انگیزان، سهراب. (۱۳۸۳). نقش دانشگاه‌ها در جهان در حال تحول. اولین همایش دانشجویی جهانی شدن و اقتصاد، مردادماه، کرمانشاه، دانشگاه رازی.
- ۲۰) غفوری، فرزاد. رحمان سرشت، حسین. کوزه‌چیان، هاشم. احسانی، محمد. (۱۳۸۴). نقش و جایگاه تقاضای اجتماعی در جهت‌گیری راهبردهای ورزش. نشریه علمی - پژوهشی حرکت، (پیاپی ۲۵)، ۱۹-۵
- ۲۱) فرج‌اللهی، نصرالله. (۱۳۷۳). بررسی جایگاه تربیت بدنی و ورزش در گذران اوقات فراغت دانشجویان دختر دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران

- ۲۲) فرزیب، علیرضا. (۱۳۸۱). بودجه‌ریزی دولتی در ایران، تهران، انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی، مدیریت و برنامه‌ریزی، چاپ پانزدهم
- ۲۳) قارون، معصومه. (۱۳۷۵). بررسی راههای تأمین منابع مالی دانشگاه‌ها، نشریه علمی پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، بهار و تابستان ۱۳۷۵، شماره ۱۳ و ۱۴، صص ۹۷ تا ۱۴۲
- ۲۴) قارون، معصومه. (۱۳۸۸). تحولات مالی نظام آموزش عالی در برنامه چهارم توسعه و جایگاه مطالعات هزینه‌یابی: واقعیت‌ها و الزامات. برگرفته از سایت اینترنتی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به آدرس: www.irphe.ir/fa/cost
- ۲۵) قارون، معصومه. (۱۳۸۶). کاربرد هزینه‌یابی مبتنی بر فعالیت در برآورد هزینه سرانه دانشجویی، نشریه علمی پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۴۴، صص ۷۹ تا ۱۰۸
- ۲۶) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۸ - ۱۳۸۴)، فصل چهارم، توسعه مبتنی بر دانایی، نشریه نامه آموزش عالی، شماره ۱۷، بهمن ۱۳۸۴، برگرفته از سایت اینترنتی به آدرس: <http://nameh.irphe.ir>
- ۲۷) قطبی، نسرين. (۱۳۸۲). محاسبه هزینه سرانه دانشجو در دانشکده فنی دانشگاه تهران به تفکیک دانشکده، طرح پژوهشی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
- ۲۸) کریمیان، جهانگیر و تندنویس، فریدون. (۱۳۸۳). روابط بین نیروی انسانی، بودجه هزینه شده، مساحت اماکن و تأسیسات بر افزایش فعالیت‌های فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌ها. نشریه علوم حرکتی و ورزش، ۳، ۶۳-۷۹
- ۲۹) کریمیان، جهانگیر. (۱۳۸۲). توصیف برنامه‌ها، تشکیلات، نیروی انسانی، بودجه و امکانات فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی از دیدگاه مدیران و ارائه راهکارهای اجرایی. ششمین همایش ملی تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه اصفهان
- ۳۰) کریمی، جواد. (۱۳۷۴). نقش دانشگاه در ارتباط با تربیت بدنی و ورزش، دومین کنگره علمی ورزشی آموزش عالی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس
- ۳۱) لایحه برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۳ - ۱۳۸۹). (۱۳۸۸). انتشارات معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور. برگرفته از پایگاه اینترنتی شبکه‌نخبگان و پژوهشگران به آدرس: <http://nokhbeh.ir/newnokhbeh>
- ۳۲) مظفری، سیدامیراحمد. (۱۳۸۳). مدیریت تأسیسات و اماکن ورزشی، جزوه درسی، دانشکده تربیت بدنی دانشگاه تربیت معلّم تهران
- ۳۳) مقصودی‌ایمن، حمیدرضا. (۱۳۸۷). مقایسه وضعیت موجود فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران (برنامه، بودجه، منابع انسانی، امکانات و زیرساخت‌های ورزشی) با ده سال قبل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت معلّم تهران
- ۳۴) مهدوی، عبدالمحمّد. (۱۳۸۶). تدوین بودجه عملیاتی برای دستگاه‌های استان کرمان. اولین کنفرانس بین‌المللی بودجه‌ریزی عملیاتی، تهران

- ۳۵) مهدی‌پور، عبدالرحمان. (۱۳۷۲). بررسی جایگاه تربیت بدنی و ورزش در گذران اوقات فراغت دانشجویان پسر دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس
- ۳۶) یزدانی‌فاروقی، شهریار. (۱۳۷۴). بررسی نحوه گذران اوقات فراغت دانشجویان قهرمان کشورهای آسیای میانه و جمهوری اسلامی ایران شرکت‌کننده در اولین دوره بازی‌های همبستگی کشورهای اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس
- 37) Byl, john. (2002) ; Intramural Recreation: A Step _ by _ Step Guide to Creating an Effective Program; human kinetics
- 38) Findlay, j (1991) ; An Analysis of Student Activity Divisions in Washington State Four Year Universities; PhD dissertation, Seattle university, U. S. A
- 39) Foster. M. G. (1997) ; An Evaluation of the Physical Education Curriculum of Soutfork University Loused Upon the Opinion of Graduates. Concerning Their Leisure Time Activities; M. A. Thesis P. E. Sacrament. State College. Sport Discuss
- 40) Frenkl, R. Attila, S. Arcangelo, C. (1996) ; «Deprivation feelings, anxiety, and commitment to various forms of physical activity: A cross _ sectional study on the Internet». Psychologia, 39, 223_ 230
- 41) Kalliath, T. (1999). «Physical Fitness and Enhanced Psychological Health», journal of health and social research, 1: 240 _ 245
- 42) Kathryn A. Baker and Kristi M. Branch. (2002) ; «Concept underlying Organizational Effectiveness»; Available at: [http:// www. au. af. mil/au/awc/awcgate](http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate)
- 43) Kenneth, R. Fox. (1999). the Influence of Physical Activity on Mental Well _ being; Department of Exercise and Health Sciences, University of Bristol, Priory House, woodlands Rd, Bristol, UK.
- 44) Lapchick, Richard. Keeping score when it counts: Graduation rates for 2005 NCAA men's and women's Division I basketball tournament teams. Orlando, FL: The Institute for Diversity and Ethics in Sport at the DeVos Sport Business Management Graduate Program, University of Central Florida, 2005.
- 45) Lynen, Peter. Nico, Spirle. (2007) ; Fundraising Fining Support for University Sport; Universidad Bangkok, Proceeding FISU Conference: 309_ 312
- 46) Marindele, E. Devlin, S. Vyse, S. (1990). Participation in College Sports: Motivational Differences; Perceptual and Motor Skill, 71 (3) : 113_ 115.
- 47) Nickolas, Barr. (2005). Financing Higher Education, Finance and Development, Vol. 42, No. 2, June
- 48) O'Donoghue, P. G. and Boylan, K. (2004) , The effect of physical activity on well _ being self _ perception. Journal of Sports Sciences, 22, 310.